

МЕТОДИЧЕСКАЯ МАСТЕРСКАЯ

БАГШЫН ДҮЙ ДҮРШЭЛҮӨӨ

Классчаа гадуур уншалгын хэшээл

Сэдэв: «Арадай аман зохёол»

© Бадмажапова Дарима Гончиковна

эхин ангинуудай багша,

Агын 1-дэхи дунда хургуули

bdg@aginskhost.ru

Арадай хэлэһэн үгэ соо

Алтанай дуһал бии юм.

Х. Намсараев

Зорилго: Арадай аман зохёолой халбаринуудыг дабтаха, хурагшадай мэдэсэ, шадал ба дадал элирүүлхэ, холбоо аман хэлэлгэ хүгжөөхэ, буяад арадайнгаа аман зохёолдо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ.

ХЭШЭЭЛЭЙ ЯБАСА

Эмхидхэлэй үе. Үрэтэйгөөр ажалаа бүтээхын түлөө таатай байдал бэлэдхэхэ.

Үхибүүд, манай хэшээлдэ айлшад ерээд байна. Эрьелдээд мэндэшлэе.

Фонетическэ хорилго.

– Нуугаагүй дээрээ, *Цыденжан Арсаланович Жимбиевэй шүлэг дабтая.*

Классаараа эрхимээр хуража,

Хэшээлдээ эрдэмээ шудалнабди.

Хододоо оролдон ябажа,

Халуунхан үгээс үгэнэбди.

Жэлдээ нэгэ наһа нэмэжэ,

Жэгтэй сэсэн болонобди.

Нурагша гэхэн нэрээс

Нураггүй сэбэрээр сахихабди.

– Эрхимээр хураха гэхэдээ юун гэнэб? (Номоо найнаар үзэхэ, оролдохо)

– Халуун үгээс үгэхэ гээшэ ямар удхатайб?

– Нурагша гэхэн нэрээс нураггүй сэбэрээр сахихабди. Энэ үгэнүүдые юун гэжэ ойлгонобта?

Хэшээлэй темэ ба зорилго элирүүлгэ

– Үхибүүд, мүнөө парта дээрээ хэбтээд, нүдөө аняад, хүгжэм шагнагты.

(URL: <https://yandex.ru/video/preview/17307245651688980369>)

– Юу шагнаба гээшэбта? Хэн иимэ дуу дууладаг бэ? Хэндэ?

– Тон зүб. Эжынэр дууладаг. Хэн зохёожо үгэдэг бэ?

– Тиимэ. Эжы бүхэн өөрын үхибүүндээ зохёодог. Эжынэр өөр өөрын эжыһээ дуулаһан байжа болоо. Тиихэдээ хэн авторынь бэ гэжэ хэлэхээр гүбди?

- Иимэ зохёолнуудые юун гэжэ нэрлэдэгбибди? (Арадай аман зохёол)
- Тон зүб. Тиихэдээ мүнөө хэшээлдээ юун тухай хөөрэлдэхэ гээшэбибди? Хэшээ үгыт. (Хэшээлэй темэ АРАДАЙ АМАН ЗОХЁОЛ)

Үхибүүдэй нэрлэһэн сэдэб самбарта, дэбтэр соо бэшэгдэнэ.

- Арадай аман зохёол тухай урда хэшээлнүүдтээ хөөрэлдөө һэмди. Ямар зохёолнуудые арадай аман зохёол гэдэг бэ?

- Бэрхэт даа. Мүнөө «**Һолонго**» гэхэн номоо 94 хуудаһанда нээгээд уншай. Арадай аман зохёол гэжэ юун гээшэб? Зүб хэлээгүбди?

- Ондоогоор арадай аман зохёол нэрлэгты (Фольклор). Дэбтэртээ бэшэе.

- Хэшээлэй эхиндэ фольклорой ямар жанр мэдэхэ болообибди? (Үлгын дуун) Дэбтэртэй бэшэе.

- Ямар зорилготойгоор эжынэр үхибүүдтээ дууладаг бэ?

- Номгоруулхын хажуугаар хэлыень хүгжөөхын тула, хэлээ мэдэдэг болохын тула (Самбарта бэшэгдэнэ)

Һурагшадай мэдэсэ һэргээлгэ.

- Арад зон үхибүүдээ хүмүүжүүлхын, ухаа бодолыень гүйлгэхын тула, хэлыень хүгжөөхын тула элдэб зохёолнуудые зохёодог байгаа. Тэрэнэй жанруудые дабтахын тула гэрэй даабаринуудыетнай шагнаа. Бүлэг бүхэндэ даабари үгтэһэн байгаа.

Түрүүшын бүлэг — Жороо үгэнүүд. Үхибүүд бэлдэһэн жороо үгэнүүдээ хэлэнэ.

- Бэшэн юу шагнаһанаа таана. Юундэ жороо үгэнүүд болоноб гэжэ ойлгуулна. Ямар зорилготойгоор хэрэглэгдэдэг зохёол бэ?

Даабари: Хэн тон зүбөөр жороо үгэ хэлэжэ шадахаб? «**Һолонго**» гэхэн номоо 97-дохи нюурта нээгээд, нэгэ жороо үгыень түргэнөөр, зүбөөр уншагты.

Тон бэрхээр хэлэһэндэтнай фишкэ үгтэхэ.

Дэбтэртээ энэ жанрай нэрэ бэшэе.

Хоёрдохи бүлэг — Таабаринууд.

Үхибүүд зурагуудаа баряад гарана. Хүн бүхэн зурагаа харуулаад, таабари хэлэнэ. Таахадань, тайлбариень харуулна.

Хадын хажууда жалжагы гутал. (Шэхэн)

Аяга соо алаг булаг. (Нюдэн).

Улаан тугал модон дээгүүр дэбхэрээ. (Гал).

Дүрбэн аханар нэгэ малгайтай. (Стол).

Асата модые алтан могой ореобо. (Бэһэлиг).

Ганган басаган ганса нюдэтэй. (Зүүн).

Буряад ба ород зон үдэшын сайлалганда бэе бээдээ һонин таабаринуудые хэлсэдэг байгаа.

Энэ жанрай нэрэ дэбтэртээ бэшэе.

Хоёр хоёроор хубаараад даабари дүүргэлгэ

- Зай, үхибүүд, хоёр хоёроороо табааринуудые таагты. Номоо 98-дахи хуудаһанда нээгты. Анхаралтайгаар уншагты, таабари таажа, тайлбариень зүбөөр нэрлэгты.

Бэрхэнүүдта даа, үхибүүд.

Гурбадахи бүлэг — Онъон үгэнүүд

Үхибүүд хахад онъон үгтэй хуудануудыг баряад гарана.

– Нүхэдтнай ямар даабари үгэхээс хананаб? Бодожо үзэгты. (Онъон үгэ бүтэн болгохо, тааруулха)

Ехээр хэхэ гээ хаа, багахаань эхилэ.

Хэлэһэн үгэдөө хүрэхэ ёһотой, хэхэн ажалаа дүүргэхэ ёһотой.

Аха дүүнэр эбтэй хаа, абдарш алтан хэрэггүй.

– Даабари бэлэн бэшэ. Ехээр ядаа хаа, хаана хаража болохоб? Номоо 101-дэхи нюурта нээгты.

– Номнай туһалба гү?

Онъон үгэнүүд хадаа хургаал заабари хэлэһэн аман зохёол.

Нүхэдэйнгөө бэлдэһэн онъон үгэнүүдыг шагнагты, удхыень тайлбарилагты.

Дэбтэртээ энэ жанрай нэрэ бэшэе.

Энэ бүлэгэй үхибүүд бэлдэһэн онъон үгэнүүдээ сээжээр хэлэнэ.

Ехээр хэлэнхаар, ехээр хэхэн дээрэ. (Чем много говорить, лучше много делать)

Сэсэн хүн хүнэй бэрхыг магтаха, тэнэг хүн өөрынгөө бэрхыг магтаха. (Умный хвалит других, глупец — сам себя)

Горхо хараагүй аад, гуталаа бү тайла. (Не увидев речки, не снимай обувь).

Дэгэлээ шэнэһэнь гамна, нэрээс сэбэрһэнь гамна. (Береги шубу, пока она нова, береги честь, пока она не запятнана).

Нэрэ олохо — наһанай, нэрээс хухарха — үдэрэй. (Ищут имя всю жизнь, а теряют в один день).

Нажартаа бэлдэһэн — үбэлдөө туһатай. (Заготовленное летом пригодится зимой).

Дүрбэдэхи бүлэг — Үрээлнүүд

3-дахи бүлэгэй 2 үхибүүн гаража үрээл хэлэнэ.

Наранай харуул туяа шэнги,

Дундаршагүй дүүрэн жаргалтай ябаарайгты.

Элдин энээхэн дэлхэй дээрэ

Энхэ элүүр хододоо жаргаарайгты.

– Энэ ямар зохёол шагнаба гээшэбта?

– Үрээлнүүдыг хэзээ хэлэхэдэ болоноб?

– Зүб. Һайндэрнүүдтэ, түрэн үдэртэ, элдэб ойн баярта.

Энэ жанрай нэрэ дэбтэртээ бэшэгты.

Буриад зоной бэе бээдээ зол жаргал, элүүр энхыг, амжалтатай ябахыг шүлэглэн хэлэһэн захяаг үрээл гэдэг. Үрээл хэлэхэдэнь, шагнаһан зон гү, али хүн «Үрээл тогтохо болтогой» гэхэ ёһотой.

Үрээлнүүдыг хэлэнэ

Үдэртнай урагшатай байг,

Хэрэгтнай бүтэсэтэй байг!

Огторгой шэнги сэлмэг,

Булаг шэнги тунгалаг,

Тала шэнги тэнигэр

Ажаһуухатнай болтогой!
Зорихон харгытнай золтой байг,
Золгоһон нүхэдтнай зугаатай байг.
Наранда адли дулаан байгты,
Намарта адли баян байгты.
Ута наһа наһалжа,
Удаан жаргал эдлэжэ һуугыт даа.

Арад зомнай үхибүүдээ хүмүүжүүлхын, ухаа бодолыень гүйлгэхын, хэлыень хүгжөөхын тула элдэб зохёолнуудые зохёодог байгаа гэжэ ойлгобобди.

Бодожо үзэгты. Үшөө ямар зохёол нэмэхээр бэ гэжэ хэлэгты.

Ажалай һүүлээр амарангаа юу хэдэг байгаа?

Тон зүб. Дуугаа дууладаг.

Табадахи бүлэг — Арадай дуун.

Дэбтэртээ бэшэнэ

Хүбүүд ба басагад нэгэ нэгэ буряад арадай дуу гүйсэдхэнэ.

Хэшээлэй дүн гаргалга. Сэгнэлтэнүүдые табилга.

Үнөөхи шүлэгтөө бусая.

Классаараа эрхимээр һуража,

Хэшээлдээ эрдэмээ шудалнабди.

Хододоо оролдон ябажа,

Халуунхан үгээ үгэнэбди.

Жэлдээ нэгэ наһа нэмэжэ,

Жэгтэй сэсэн болонобди.

Һурагша гэхэн нэрээ

Һураггүй сэбэрээр сахихабди.

Цыденжап Арсаланович Жимбиев.

Һайнаар оролдожо ажал хэбэ гээшэ гүбди?

Мүнөөдэр булта Һайнаар хүдэлбэт. Бэрхэт, үхибүүд.

Гэрэй даабари: Таабари зохёохо.